

4 Oficial'nye staticheskie dannye Komiteta po statistike Ministrstva nacional'nyj jekonomiki Respublika Kazakhstan [Jelektronnyj resurs] .- 2017. - URL: <http://www.stat.gov.kz> (data obrashhenija: 07.11.2017).

5 Abuov K.K., Narynbaeva A.S. Pavlodar oblysy agroenerkәsiptik keshenin basқaru zhyjesindegi aқparattyқ tehnologijalar // Agrarlyқ naryқ problemalary.-2016. -№1.- B.48-50.

6 Azretbergenova G.Zh. Maқта salasyn-dary marketing zhyjesin zhetildiru.-Tyrkistan: Tyran baspasy, 2012. -B.45-48.

7 Grigoruk V.V., Umbitaliev N.A. Lichnoe podsobnoe hozjajstva na sovremennom jetape razvitija Kazahstana // Problemy agrorynka.- 2006.- №1.- S. 34-36.

8 Ryspekova M.O. Ocenka jeksportnogo potenciala otrasli rastenievodstva Respubliki Kazahstan//Problemy agrorynka.-2016.-№2.-S.48-55.

ӨОЖ 68.75.13

ҒТАМР 68.75.01

ҚАЗАҚСТАННЫҢ АГРАРЛЫҚ САЛАСЫ: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ

АГРАРНАЯ СФЕРА КАЗАХСТАНА: ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ

AGRICULTURAL SPHERE OF KAZAKHSTAN: INNOVATIVE DEVELOPMENT

А.Б. ТЛЕСОВА¹

э.ғ.к., доцент

С.Ч. ПРИМБЕТОВА¹

э.ғ.к., доцент

Ш.М. КАНТАРБАЕВА²

э.ғ.д.

¹ М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті

² Нархоз университеті

А.Б. ТЛЕСОВА¹

к.э.н. доцент

С.Ч. ПРИМБЕТОВА¹

к.э.н., доцент

Ш.М. КАНТАРБАЕВА²

д.э.н.

¹Западно-Казакхстанский государственный университет им. М. Утемисова

²Университет Нархоз

A.B. TLESSOVA¹

C.E.sc. Associanive Professor

S.CH. PRIMBETOVA¹

C.E.sc., Associanive Professor

SH.M. KANTARBAYEVA²

Dr.E.sc,

¹ West Kazakhstan state University named after M. Utemisov

²Narxoz University

Аңдатпа. АӨК-гі инновациялық саясат агроөнеркәсіптік өндірістің тиімділігіне бағытталған. Мақалада аграрлық сектордың инновациялық үрдістер негізінде даму жолдары қарастырылған, олардың ерекшеліктері зерттелген, АӨК-гі инновациялар түрлерінің жіктелімі келтірілген, инновациялық белсенділікті арттыру шаралары ұсынылған. Республиканың аграрлық саласының инновациялық дамуы – әлемдік нарықтағы отандық агроөнеркәсіптік кешеннің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың басты шарттарының бірі болып табылады. Аграрлық сектордағы инвестициялардың салалық құрылымы талданды және агроөнеркәсіптік саланың бәсекеге қабілетті және жоғары технологиялық экспортқа бағдарланған өнімдерді өндіруге көшу негізінде инвестициялық тартымдылығын арттыру жолдары көрсетілді.

Abstract. Innovative policy in the AIC is aimed at the effective agro-industrial production. The article explores the ways of development of agricultural sector on the basis of innovative processes, their specificity is investigated, classification of the types of innovations in AIC is done, measures aimed to increase innovative activity are offered. Innovative development of agricultural sphere of the republic is one of the main conditions for the competitiveness of the domestic agro-industrial complex on the world market. The sectoral structure of investments to the agricultural sphere is analyzed and ways of increasing the investment attractiveness of agro-industrial sector are shown based on the transition to the production of competitive and high-tech export-oriented products.

Ключевые слова: аграрный сектор, инновационная деятельность, конкурентоспособность, продовольственные товары, экспортоориентированная продукция, финансирование, трансферт технологий, эффективность.

Key words: agricultural sector, innovative activity, competitiveness, food products, export-oriented products, financing, technology transfer, efficiency.

Қазіргі кезде еліміздегі агроөндірушілердің техникалық-технологиялық, ғылыми, басқарушылық деңгейі дамыған елдердегі өнімділік деңгейіне жетпейді. Батыстағы бәсекелес елдердің еңбек өнімділігін өз ауыл шаруашылығымыздағы еңбек өнімділігімен салыстыратын болсақ біз тағы да артта қалғанбыз. Сондықтан, агроөнеркәсіп саласына инновацияларды шикізаттан бастап басқару жүйесіне дейін жоспарлы, кешенді енгізуді жеделдетуіміз керек. Еліміздегі аграрлық саясат аз шығын жұмсап, мол өнім алу үшін жұмыс істеген кезде ғана экспорт көлемі еселеніп,

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Тақырыпты зерттеуде аграрлық саладағы қазақстандық және шетелдік ғалым экономистердің еңбектері, ҚР Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитетінің мәліметтері және осы тақырыпқа сай басылымдарда жарияланған материалдар қолданылды. Тақырыпты зерттеудің

әдістемелік негізі ретінде экономикалық-статистикалық, монографиялық, салыстырмалы экономикалық талдау әдістері қолданылды. Қазақстанда аграрлық саланы инновациялық бағытта дамытуды зерттеуде экономикалық жағдайларды зерттеуде қолданылатын жалпылама әдістер қолданылды. Бұл зерттеу әдістері аграрлық саланы тұтас зерттеп, осының негізінде инновациялық жолмен дамытудың жолдарын қарастыруды талап етеді. Зерттеу барысында ауыл шаруашылығындағы инновацияларды бірнеше топтарға бөліп қарастыру мен ауыл шаруашылығындағы инновациялық қызметтің өзіндік ерекшеліктерін зерттеуде талдау мен синтез әдістері қолданылды. Аграрлық сала экономикасын зерделеу барысында экономикалық-статистикалық әдіс қолдану арқылы ауыл шаруашылығына бөлінген инвестициялар туралы статистикалық деректерге талдау жасалынды. Талдау және синтездеу негізінде аграрлық саладағы жалпы даму заңдылықтары қарастырылып, оларды жүзеге асыру бағыттары көрсетілді. Салыстырмалы экономикалық талдау әдісін қолдану негізінде жеке және жалпы көрсеткіштер салыстырылып, аграрлық саладағы өсу тенденциялары талданды. Зерттеу әдістерін қолдану арқылы аграрлық салаға әсер етуші көптеген факторлар анықталып, талданды. Салыстырмалы талдау әдісін қолдана отырып Қазақстанда аграрлық өндірістің тиімділігін жоғарылатып, агроөнеркәсіп кешенінің бәсекеге қабілеттілік деңгейін жоғарылату бағыттары қарастырылды.

Аграрлық сала еліміздің экономикасының негізгі салаларының бірі және қоғамның экономикалық және қоғамдық-саяси тұрақтылығын анықтайтын факторы болып табылады. Сондықтан да аграрлық секторды инновациялық бағытта дамыту мемлекет үшін стратегиялық жағынан маңызды.

Қазақстандағы агроөнеркәсіп кешенінде инновациялық қызметті қалыптастырып, дамыту, инновациялардың тиімділіктері туралы Ғ.Қалиев, О.Сәбден, К.Сағадиевтардың шығармаларында қаралды. Сонымен қатар орыс ғалымдары И.Г. Ушачев, Е.С. Оглоблин, И.С. Санду, А.И. Трубилин, А.И.Алтуховтардың ғылыми еңбектері зерделеніп, аграрлық саладағы инновациялық қызметтің негіздері, бағыттары мен ұйымдастырушылық формалары мен инновациялық үдерістердің ұйымдастырушылық-экономикалық тетіктері қарастырылды.

Елімізде ауыл шаруашылығындағы инновацияларды бірнеше топтарға бөлуге

болады. Біріншіден, бұл ауыл шаруашылығы техникаларының тозуымен немесе моральдық ескіруімен байланысты инновациялар. Дамыған елдерде кеңінен қолданылатын техникаларды елімізде пайдаланатын болсақ, оны «аймақтық» инновациялар деп есептеуге болады. Екіншіден, ауыл шаруашылығы дақылдарының элиталық тұқым сорттары мен жоғары өнімді асыл тұқымды малдардың түрлерін өндіріске енгізу де инновацияларға жатады. Үшіншіден, ауыл шаруашылығы өндірісін дамытуды ынталандыратын ғылыми әзірлемелер де инновациялар болып табылады. Мысалы, ауыл шаруашылығының әр түрлі салаларынан арналған тыңайтқыштардың немесе қоспалардың жаңа түрлері. Төртіншіден, инновациялар басқару жүйесінде – басқарудағы жаңа тәсілдер немесе бақылау мен басқарудың электронды жүйесін енгізу түрінде болуы мүмкін. Бесіншіден, инновациялар агроөнеркәсіп кешенінің инфрақұрылымымен байланысты болады және бұл макроэкономикалық шешімдер мемлекеттік қолдау мен реттеуді қажет етеді. Бұлардың қатарында топырақ құнарлылығының жағдайын бағалау шаралары, фермерлікпен айналысатындарға ұсыныстар беру, инновацияларды өндіріске енгізу туралы кеңестер айту, саладағы мүмкіндіктер мен әзірлемелер туралы дер кезінде ақпараттандыру бар. Аталған инновациялық шараларды біртіндеп, жоспарлы кешенді енгізу нәтижесінде Қазақстанның агроөнеркәсібі табысты салаға айналатыны сөзсіз.

Қазақстандағы ауыл шаруашылығындағы инновациялық қызметтің өзіндік ерекшеліктері бар [2] :

– біріншіден, басқа салалармен салыстыратын болсақ, ауыл шаруашылығындағы түпкі ақырғы өнім – азық-түлік. Яғни, барлық инновацияларды пайдалану тек қана экономикалық пайдаға ғана бағытталмауы керек, тұтынушылардың денсаулығын қамтамасыз ету мәселесі бірінші кезекте болуы керек. Өнімдердің сапасы экспертизалық тексерілуден өткізіліп, тұтынушылардың денсаулығына зиян келтірмеуі керек;

– екіншіден, ауыл шаруашылығы саласына инновацияларды енгізудің уақытпен байланысты ерекшеліктері бар. Ауыл шаруашылығы өнімдерін өсірудің уақыттарына сай инновациялардың әсерінен өнімдер өсіп, піскенде, өңдеуден өткенде ғана білеміз. Бұл кезең бірнеше айға созылады және инновацияларды қайтадан «сынақтан өткізу» үшін келесі жылды күтуге тура келеді, ал бұл инновациялардың

экономикалық тиімділігін бағалау уақытының ұзаққа созылуына әкеледі. Мысалы, өсімдік және мал шаруашылығы салаларында бір кезеңнің ұзақтығы бір жылға созылады. Ал, жеміс шаруашылығында инновациялардың тиімділігін бағалауға 5-10 жыл керек;

– үшінші ерекшелік инновациялардың қайтарымдылығының ұзақтығымен байланысты және осы инновациялардың дамуына кедергі келтіретін негізгі факторлардың бірі;

– төртіншіден, ауыл шаруашылығы өнімдерінің алуан түрлілігі. Шағын немесе орташа кәсіпорындар әр түрлі ассортиментті өнімдерді өндіріп, сұранысты қанағаттандыруда және өздерін нарықтық ауытқулардан сақтану үшін тәуекелдерін азайтуда. Сол себепті инновациялық технологияларды әзірлеуде кең көлемде қолданылатын, әр түрлі өндірушілерге тиімді болатын факторларды есепке алу қажет;

– бесіншіден, дақылдардың өнімділігі мен өндіріс технологиясы ауа райының және табиғи жағдайлардың алдын ала болжанбайтын факторларына тәуелді. Бұл ретте табиғи жағдайларға қарамай өсетін мықты сорттар мен тұқымдарды шығару – инновациялық дамудың ең қажетті бағыттарының бірі;

– алтыншы ерекшелік – өсімдіктер мен жануарлардың әр түрлі территориядағы табиғи жағдайларға бейімделу қажеттілігі. Еліміздің кең байтақ болуына қарай табиғи климаттық жағдайлар да әр түрлі. Инновацияларды әзірлеу кезінде жергілікті климаттық жағдайларды есепке алу керек. Ауыл шаруашылығына инновацияларды енгізу механизмін жетілдіріп, мемлекеттік саясат агроөнеркәсіп кешенінде инновацияларды ынталандыратын болуы керек;

– жетіншіден, еліміздің территориясының ауқымының кең болуына орай ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының көпшілігі де бір-бірінен өте алыс орналасқан. Енгізілетін технологияға өте көп қаражат керек болса, оны бірнеше ірі кәсіпорындардың бірігіп алып, қолдануына алыс орналасуы кедергі болады. Шағын кәсіпорындарда мамандандырылу аясы кең болуына сай, олар арнайы мамандандырылған техниканы алуға қаржылары жетпей, тиімділігі аз әмбебап техниканы пайдалануға мәжбүр;

– сегізіншіден, агроөнеркәсіп саласындағы мамандарды дайындау деңгейінің төменділігі. Инновацияларды енгізуде мамандардың кәсіби біліктілігі төмен болса, енгізілген тиімді инновациялардың өзі де

ешқандай нәтиже бермейді. Сондықтан қызметкерлерді дайындау және оқытып, білімін жетілдіру үдерістеріне аса зор мән беру керек;

– тоғызыншыдан, агроөнеркәсіп саласындағы инновациялық қызметтің тағы бір ерекшелігі көптеген кәсіпорындар арасында бір-бірлерімен байланыс, қарым-қатынас нашар дамыған. Тіпті Қазақстан аймақтарының арасында да бір-бірімен байланыс жоқ десе де болады. Бұл тек қана ауыл шаруашылығын өндірушілер емес, ауыл шаруашылығы машиналарын шығару, тыңайтқыштар өндіру, өсімдіктердің элиталы сорттары мен малдардың асыл тұқымын шығарумен айналысатын, яғни ауыл шаруашылығы салаларына инновациялық өнім шығаратын көптеген кәсіпорындар арасында кездеседі. Ғылыми-техникалық әзірлемелерді бірлесіп өндіріске енгізудің қалып-тасқан механизмі жоқ десек те болады. Нәтижесінде, ауыл шаруашылығына инновацияларды енгізу деңгейі төмендеп, бәсекеге қабілеттілік нашарлайды. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев атап өткендей іргелес орналасқан, көршілес аймақтар бір-бірімен қарым-қатынасты нығайтып, тауарларын алмастырып, екіжақты қарым-қатынастардың барлық спекторы бойынша ынтымақтастықты терендетулері керек.

Қазіргі кезде Қазақстанның ауыл шаруашылығына бөлінген инвестициялардың басым бөлігі өндірістегі негізгі қорлардың тозуын қалпына келтіруге бағытталуда. Жекелеген кейбір салаларға, мысалы құс, шошқа шаруашылығына, жабық грунтта өсімдік өсіруге көп инвестициялар салынуда. Бұл салаларда, мысалы бройлерлік құс өндірісінде өсімдерді молайту үдерісі 1,5 айда, шошқа өсіруде 3-4 айда қайта қалпына келеді. Және олар табиғи климаттық жағдайларға да тәуелсіз, ал салынған инвестицияны қайтару уақыты да көпке созылмайды.

Нәтижелер және оларды талқылау.

Инновацияларды дайындау және өндіріске енгізу кезінде ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының технологиялық даму деңгейлерінің әр түрлі екенін ескерген жөн. Шағын шаруа қожалықтары мен ірі аграрлық холдингтерде механикаландыруды енгізу деңгейі, қол еңбегінің үлесі, капитал сыйымдылығы, ресурстар қоры түрлі деңгейде. Қазіргі уақытта ақпараттық ресурстар кәсіпорын өндіретін өнімдеріне әсерін тигізіп, негізгі қорлардың өзгеруіне ықпал етуде. Мысалы, ГЛОНАСС технологияларын тракторларға қондыру көптеген

шаруашылықтардың жерлерді өңдеу сапасын жоғарылатып, уақыттарын біршама қысқартуға себебін тигізді. Осындай ақпараттық технологияларды енгізу бақылау деңгейін жоғарылатып, негізгі ресурстардың өнімділігі мен еңбек өнімділігінің өсуіне әсер еткен. Жоғары сапалы ақпараттық инновациялық технологияларды енгізу өндіруші кәсіпорынның беделін жоғарылатады, себебі өнім сапасы жақсарып, бәсекеге қабілетті болады. Сапасыз өнім шығарып, қоршаған ортаға зиян келтіретін өнім өндірушілер ешқашан да беделге ие болмайды. Сондықтан, экологиялық таза өнім шығара алатын инновациялық технологияларды қолдануды тездету керек, бұл маркетингтік басымдылық ретінде нарықтағы бәсекелестік жағдайында ауыл шаруашылығы өндірушісіне көптеген мүмкіндік береді.

Энергоресурстарды үнемдеуге қатысты инновациялар ауыл шаруашылығы өндірісінде өте қажет. Энергетикалық ресурстардың бағасы үнемі өсіп, ауыл шаруашылығы өнімдерінің өзіндік құнында біраз үлеске ие болуда. АҚШ, Канада және ЕО елдеріндегі ауыл шаруашылығы өндірушілерімен салыстырып қарайтын болсақ, қазақстандық өндірістің энергия сыйымдылығы 5 есеге көп, материал сыйымдылығы 4 есе көп, ал еңбек сыйымдылығы 8-10 есеге төмен. Бұл елдерде инновацияларды ауыл шаруашылығына енгізу үдерісі нарықтық негізде үздіксіз жүзеге асырылады. Ал, мемлекеттері тарапынан инновацияларды енгізуді ынталандыратын тетіктер қарастырылған, олар экономикалық тиімсіз инновациялардан бас тартып, тек қана пайдалы инновацияларды қолдауға бағытталған [3].

Агроөнеркәсіп саласындағы инновациялық саясат – агроөнеркәсіп өндірісінде инновациялық қызметті дамытуға бағытталған мемлекеттің аграрлық саясатының бір бөлігі, ол саланың инновациялық дамуын қалыптастырып жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.

Агроөнеркәсіп саласының инновациялық ахуалы – агроөнеркәсіп өндірісінде инновациялық қызметті жүзеге асыруға қажетті материалдық, қаржылық, интеллектуалды, ғылыми-техникалық және басқа да түрлі ресурстардың жиынтығы.

Қазақстанның аграрлық саласының инновациялық дамуы ұлттық экономиканың әлемдік нарықта бәсекеге қабілеттілігін арттырудың негізгі факторларының бірі. Ал, ауыл шаруашылығындағы инновациялық қызмет – бұл ғылыми-зерттеулер мен

тәжірибелік әзірлемелерді қолдана отырып жаңа немесе жақсартылған (жетілдірілген) ауыл шаруашылығы өнімдерін және түрлі технологияларды дамыту.

Елімізде ауыл шаруашылығын дамыту туралы көптеген құжаттар, бағдарламалар қабылданып, мемлекет тарапынан қолдаулар көрсетілді. Атап айтар болсақ, 2015 жылғы 29 қазанда «Ауыл шаруашылығы кооперативтері туралы» Қазақстан Республикасының № 372-V Заңы қабылданды. Заңның мақсаты – ұсақ және шағын шаруа қожалықтарын біріктіру негізінде ауыл шаруашылығы өндірісінің рөлі мен маңызын арттыру. Қазіргі кезде республика көлемінде 4 пилоттық жоба аясында Алматы облысында бау-бақша кооперативі, Жамбыл облысында сүт бағытындағы, Ақтөбе облысында ет бағытындағы, Солтүстік Қазақстанда егін шаруашылығы бағытындағы кооперативтерді ұйымдастыру қолға алынуда. Сонымен қатар, 2015 жылғы 27 қарашада Қазақстанның ДСҰ кіруі аясында «Органикалық өнім өндіру туралы» Заң қабылданды. Органикалық өнім өндіру Қазақстан экономикасы үшін басым бағыттардың бірі және «Жасыл экономиканы» дамытуға үлесін қосып, су және жер ресурстарын тиімді пайдалану, биологиялық өртүрлілікті қалыпта ұстауға ықпал етеді. «Қазақстан-2050» стратегиясына сәйкес Қазақстанда агроөнеркәсіп кешенін дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 29 желтоқсандағы №894 қаулысымен қабылданды. Ауыл шаруашылығын дамыту туралы құжаттардың барлығында да аграрлық саланың көптеген қызметтердің жүзеге асырылуымен тығыз байланысты екенін және өте көп қаржыландыруды, инвестицияларды тартуды талап ететіні нақты көрсетілген.

Елімізде өндірілетін азық-түлік өнімдері сұранысты қамтамасыз ете алмауы салдарынан сырттан алынатын импорттық өнімдер әлі де баршылық. Атап өткеніміздей, өңдеу кәсіпорындарының өндірістік қуатылығы төмен, өндірілген ауыл шаруашылығы өнімінің 80%-ға жуығы қайта өңделместен шикізат түрінде өткізіледі, ал дайын өнімнің бәсекеге қабілеттілігі төмен [4].

Еліміз Еуразиялық экономикалық одақа (ЕАЭО) және Дүниежүзілік сауда ұйымына (ДСҰ) мүше болуына орай көптеген мүмкіндіктер ашылуда, алайда отандық тауар өндірушілер бәсекелестік талаптарына сай болуы керек, себебі ішкі және сыртқы нарықтарда отандық қана емес шетелдік бәсекелес кәсіпорындар өте

көп. Сонымен бірге, азық-түлік өнімдеріне деген сұраныс та артуда, сондықтан ауыл шаруашылығы тауар өндірушілері сұранысқа ие өнімдерді анықтап, әртараптандыру саясатын жүргізіп, бәсекеге қабілетті сапалы өнімдер өндірісін жетілдіру бағытында жұмыс істеулері керек.

Еліміздің аграрлық саласын дамытудың көзі ретінде салаға қажетті деңгейде инвестициялар тарту саналады. Ауыл шаруашылығында инновацияларды енгізу үшін қажетті қолайлы факторлар мен жағдайлар бар, инвестицияларды тарту арқылы да инновациялық технологияларды енгізуге болады. Мысалы, вертикалды интеграция негізінде бір ірі кәсіпорын аясында шикізат өндіріп, оны өңдеуден өткізіп, алынған дайын өнімді нарықтағы

тұтынушыларға жіберуге болады. Мұндай интеграциялық кәсіпорындар қант, өсімдік майы, астық өндірісінде көп кездеседі. Арнайы мамандандырылған кластер аясында бірнеше өндірушілерді біріктіріп, инновациялық технологияларды енгізсе барлығы да одан тиімділікке жетеді [5].

Ауыл шаруашылығына бөлінген инвестициялардың құралу көздері кәсіпкерлердің өз қаражаттары мен (74,0%) Бүкіләлемдік банк сияқты халықаралық институттардың қарыздары (20,3%). Ауыл шаруашылығы министрлігі мен Бүкіләлемдік банк арасында 2016 жылғы қыркүйекте ынтымақтастық туралы келісімшарттарға қол қойылды.

Ауыл шаруашылығына бөлінген инвестициялардың салалық құрылымы туралы мәліметтер келесі 1-кестеде берілген.

1-кесте – Ауыл шаруашылығына бөлінген инвестициялардың салалық құрылымы, пайызбен

Көрсеткіштер	2012 ж.	2013 ж.	2014 ж.	2015 ж.	2016 ж.
Ауыл, орман және балық шаруашылығы (млрд теңге)	137,5	142,1	166,4	167,1	170,6
Маусымдық дақылдарды өсіруге	61,5	58,0	56,4	60,1	62,5
Мал шаруашылығы	30,7	27,2	27,4	22,9	21,4
Аралас ауыл шаруашылығы	4,0	10,6	11,7	12,8	14,3
Көп жылдық дақылдарды өсіру	0,2	0,3	1,2	1,2	2,0
Ауыл шаруашылығы дақылдарын өсірудегі қосымша қызметтер	1,4	1,2	0,9	1,1	1,1
Балық аулау мен аквакультура	0,6	0,5	1,1	1,5	1,6
Аң аулау	1,0	0,6	0,1	0,2	0,2
Питомниктерде өнім өндіру	0,4	0,0	0,0	0,1	0,1
Орман шаруашылығы мен орман дайындау	0,0	1,6	1,3	0,3	0,5

<http://www.stat.gov.kz>

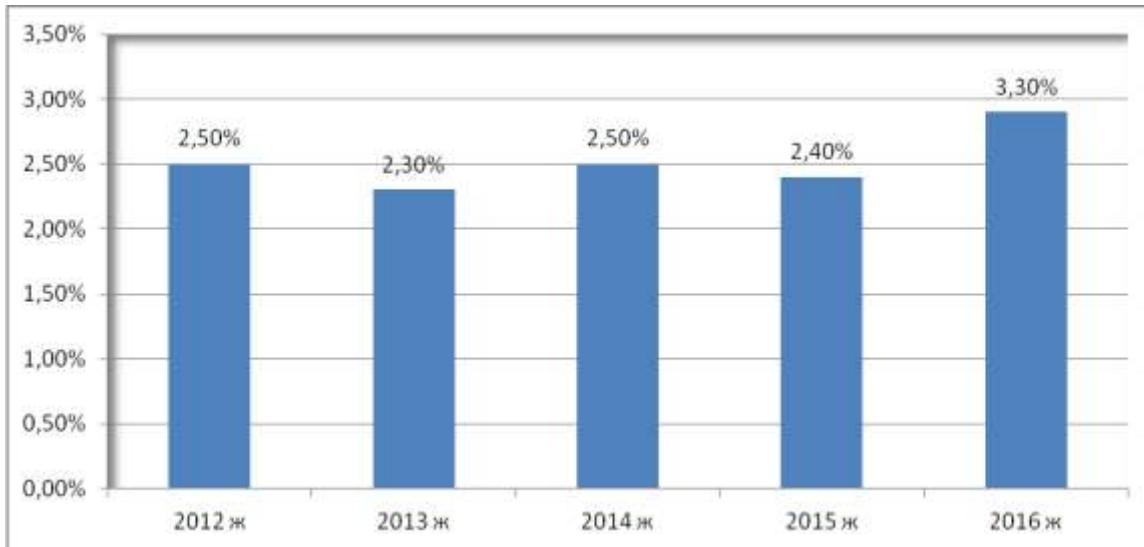
Ауыл шаруашылығына бөлінген инвестициялардың салалық құрылымын қарастыратын болсақ, 2016 жылы инвестициялардың 60% маусымдық дақылдарды өсіруге бағытталған. Себебі қазіргі кезде инвесторлар үшін аграрлық саладағы ең табыстысы егін шаруашылығы болып тұр.

Агроөнеркәсіп саласын дамыту бағдарламасына сай инвестициялық тартымдылықты арттыру, отандық және шетелдік компанияларды осы салаға инвестиция салуға тарту өзекті мәселе болуда. Соның ішінде, Ауыл шаруашылығы министрлігі тарапынан инвесторлардың кәсіпорын қуаттылығын кеңейту мен құрал-жабдықтар сатып алуға кеткен шығындарын (20-дан 80 пайызға дейін) өтеу туралы мәселелер қарастырылуда, министрлік қазіргі уақытта Италия, Германия және Қытай мемлекеттерінің трансұлттық корпорацияларымен 4 жоба бойынша мониторинг жүргізуде; Иран, Ресей, Украина, Чехия, Түркия инвесторларымен 20-дан астам жобаны

жүзеге асыру жоспарлануда. 2015 жылы еліміздің аграрлық саласында ауыл шаруашылығының жалпы ішкі өнімдерінің өсімі ақшалай түрде 34%-ға артты [6].

Инвестициялар көлемінің өсуі аграрлық сала кәсіпорындарының қызметін жақсартуға біршама әсер етті. 2016 жыл қорытындыларына сай, ауыл шаруашылығы өнімдерінің көлемі 2015 жылмен салыстырғанда 5,5%-ға өсті. Айта кету керек, соңғы екі жылда ауыл шаруашылығы көрсеткіштерінің өсуі төмендеген болатын, 2014 ж. 1% ғана өссе, 2015 ж. 3,4% болған.

2016 жылы ауыл шаруашылығы өндірісінің күрт артуына қарамастан, ұлттық экономикамыздың басқа секторларымен салыстырғанда аграрлық салаға инвестициялық қолдау жетіспейді. Қазақстан экономикасындағы барлық инвестиция көлемдері бойынша аграрлық сала үлесі төмен, 2015 жылғы 2,4 %-дан 2016 жылы 3,3%-ға өсті (1-сурет).

<http://www.stat.gov.kz>

1-сурет. ҚР экономикасына бөлінген инвестициялардан ауыл шаруашылығына бөлінген инвестициялардың үлесі

Инвестициялар көлемінің өсуі аграрлық сала кәсіпорындарының қызметін жақсартуға біршама әсер етті. 2016 жыл қорытындыларына сай, ауыл шаруашылығы өнімдерінің көлемі 2015 жылмен салыстырғанда 5,5%-ға өсті. Айта кету керек, соңғы екі жылда ауыл шаруашылығы көрсеткіштерінің өсуі төмендеген болатын, 2014 ж. 1% ғана өссе, 2015 ж. 3,4% болған.

2016 жылы ауыл шаруашылығы өндірісінің күрт артуына қарамастан, ұлттық экономикамыздың басқа секторларымен салыстырғанда аграрлық салаға инвестициялық қолдау жетіспейді. Қазақстан экономикасындағы барлық инвестиция көлемдері бойынша аграрлық сала үлесі төмен, 2015 жылғы 2,4%-дан 2016 ж. 3,3%-ға өсті.

Бұл жағдай инвесторлардың аграрлық саланы қаржыландырудың жоғары тәуекелділігімен байланысты екенін көрсетеді. Екінші жағынан ауыл шаруашылық тауар өндірушілерінің де өз қорларын жаңарту мақсатында инвестицияларды түбегейлі арттыруға мүмкіндіктері аз болуда [6].

Әлемдегі экономикасы дамыған 30 елдің қатарына кіруіміз үшін аграрлық саланы бәсекеге қабілеттілікті арттыруға бағыттауымыз және технологиямызды жедел түрде жаңғыртуымыз қажет. Ауыл шаруашылығы ел дамуының негізгі күші болып, Қазақстанды сапалы азық-түлік өнімдерімен қамтамасыз етуі қажет [7].

Агроөнеркәсіп саласы басымдығы зор салалардың бірі, осыған орай бұл салада бәсекеге қабілетті бола алатын өнім өндіріп, экспорттық өнімді молайтып, өндірісті

экспортқа біртіндеп дайындау керек. Индустрияландыру саясатының басты бағдары да осы экспортқа бағытталған ауыл шаруашылығын дамытуға бағытталынуын керек етті [8].

Ауыл шаруашылығында өндірілген өнімдер сапалы болып, экологиялық стандарттар талабына сай дайындалса, еліміз ауыл шаруашылығы өнімдерін экспорттаушы күрделі өндірушілердің қатарына кіреді.

Елімізде астық өндірісінің дамуына өте қолайлы барлық жағдай жасалған. Еуразия аясында «нан көрзеңкесі» болуымызға да ешқандай кедергілер жоқ, тек қана шикізатты өндіре бермей өңдеу саласын дамытып өңделген, сапасы жоғары дайын өнімдерді көптеп шығаруды қолға алуымыз керек. «Қазақстанда жасалған» деген сауда маркалары мен брендтері экологиялық сапалы, таза өнімдермен халықаралық нарықтарға шығарылып, танымал болуы үшін жағдай жасалынуда.

Қазақстандық агроөнеркәсіп саласына инновацияларды енгізуге кедергі келтіретін факторлар да бар. Олардың арасында әсіресе, ауыл шаруашылығы кәсіпорындарындағы техника-технологиялық артта қалушылық, техникалардың ескіріп тозуы, өнімнің өзіндік құнының артуына себеп болуда [9]. Осы себепке сай көптеген инвесторлар, әсіресе шетелдік инвесторлар өз қаржыларын ауыл шаруашылығы кәсіпорындарына салмайды, біздің кәсіпорындардың техникалық даму деңгейі шетелдермен салыстырғанда біраз артта

8 Қалиев Ғ. Ауыл шаруашылығын кешенді дамытпай, іс оңбайды / Ғ. Қалиев// Заң газеті, 6 шілде 2016. - Б. 5

9 Развитие инноваций и технологий в условиях глобализации: миро- вой опыт и Казахстан / Ф.М. Днишев, Ф.Г. Альжанова. – Алматы: Институт экономики КН МОН РК, 2013. – 62 с.

10 Сағадиев К. Жаһандық бәсекеге қабілеттілік - заманның өктем талабы / К. Сағадиев // Егемен Қазақстан, 13 ақпан 2017. - Б. 3.

Әдебиеттер тізімі

1 Altuhov A.I. Innovacionnaja dejatel'nost' - strategicheskoe napravlenie razvitija agrarnoj sfery jekonomiki [Tekst] / A.I. Altuhov // Mezhdunarodnyj mezhvuzovskij recenziruemyj nauchnyj zhurnal «Prikladnye jekonomicheskie issledovanija». – М.: ООО «Nauchnyj konsul'tant». - 2016. - № 3. – С. 19-25.

2 Innovacionnaja dejatel'nost' v agrarnom sektore jekonomiki Rossii / pod red. I.G. Ushachjova, I.T. Trubilina, E.S.Ogloblina, I.S. Sandu. – М.: Kolos. - 2007. – 636 с.

3 Maslova I.A. Rol' i znachenie innovacii v sovremennoj jekonomike // Upravlencheskij uchet. - 2018. - № 4. - С. 97-106.

4 Sabden O. Jekonomika: izbrannye trudy. Aktual'nye problemy krizisnogo i postkrizisnogo perioda razvitija Kazahstana (2008-2011 gg.). - Almaty: IJe KN MON RK, 2011. - Т. HH.- 840 s.

5 Karbetova Z.R., Daribaeva A.K., Zhuravleva V.F. Problemy modernizacii agropromyshlennogo kompleksa Kazahstana.- Almaty: KazNII jekonomiki APK i razvitija sel'skih territorij, 2015. – 19 s.

6 Ushachev I.G. Osnovnye napravlenija strategii ustojchivogo social'no-jekonomicheskogo razvitija APK Rossii // APK: jekonomika, upravlenie. -2017.- № 6.- С. 4-24.

7 Rahimbekov T.S., Isakov B.M. Auyl sharuashylyғы sapasynyң bәsekege қабілеттілігін арттыру / Agrarlyқ naryқ problemalary.- 2017.- N2.- B. 7-12.

8 Қалиев Ғ. Ауыл шаруашылығын кешенді дамытпай, іс оңбайды / Ғ. Қалиев// Заң газеті, , 6 шілде 2016. - Б. 5

9 Razvitie innovacij i tehnologij v uslovijah globalizacii: mirovoj opyt i Kazahstan / F.M. Dnishev, F.G. Al'zhanova. – Almaty: Institut jekonomiki KN MON RK, 2013. – 62 s.

10.Saradiev K. Zhahandyқ bәsekege қабілеттілік - заманның өктем talaby / K. Saradiev // Egeмен Қазақстан, 13 ақпан 2017. - Б. 3.